

„A MUNKA FRONTJÁN”

A nők változó társadalmi szerepe a Nagy Háború
hátszágában

Az első világháború abban is különbözött minden korábbi háborútól, hogy soha nem tapasztalt mértékben vette igénybe a hátszág tűrőképességét és támogatását. Ugyan a tényleges küzdelem a huszadik század közepéig tipikusan maszkulin „műfaj” volt, ez nem jelentette azt, hogy a nők teljesen kívül rekedtek volna a küzdelmeken. Harcos amazonokat az első világháború lövészárkaiban még nem láthatunk, de a korszak nőtársadalma a hozzátartozók utáni aggódásnál messze többet tett: a családfenntartói szerepbe kényszerült nők tömegei kötöztek sebet, főztek ebédet, gyűjtöttek ruhát, vagy klasszikus férfimunkákat vállalva oltottak tüzet, és vezettek autót. Manapság egyre nagyobb kutatói érdeklődés mutatkozik a Nagy Háború jobbjára elfeledett nőinek, nagymamáink, dédnagyanyáink háborús emlékeinek és mindennapi tapasztalatainak vizsgálata iránt.¹

A korabeli országos képeslapok hasábjain gyakran bukkanhatunk olyan képekre, amelyek valamely jótékonysági akción készültek. Ha nem is tudnánk, mikor készültek, az elegáns polgári viselet mellett látható csukaszürke katonás zubbonyok, oldaltáskák, a persely és nemegyszer vöröskeresztes karszalagok rögtön jelzik, hogy nem a *fin de siècle* „boldog” békeidejének valamely őszen járunk. Az ilyen – az utcaképhez szervesen hozzátartozó – „hazafias” gyűjtéseknek és szinte mindennapos karitatív akcióknak a célja általában a katonaság szükségleteinek az enyhítése mellett a sokszor nyomor szélén billegő hozzátartozóik segítése volt. Súlyt rendszerint egy-egy arisztokrata személy (általában szintén nők) vezetése kölcsönzött a mozgalmaknak. Különösen ismert volt a Vöröskereszt tevékenysége² és Augusztia főhercegnő – József Ágost főherceg feleségének karitatív mozgalma, a már 1914 nyarán megalakult Augusztia Gyorssegély–alap (vagy

---

¹ A folyamatosan bővülő szakirodalom mellett a budapesti Balassi Intézetben 2015. december 9-én külön kiállítás nyílt a világháború nőinek, (N)ők is hősök – Magyar női sorsok az első világháborúban címmel.

² A korszak magyar vöröskeresztjének tevékenységéről lásd. BRÜLL 1984.

Augusztá-alap),³ amely nem csak adományokat gyűjtött a rászorulóknak, de külön kórházvonalat is működtetett. A sokszor egymással is együttműködő háborús segélymozgalmak gyűjtéseiről és felhívásairól az újságok is rendszeresen beszámoltak.

Az, hogy a háború fokozottabban veszi igénybe a hátszág támogatását és kitartását, nem volt eleve tervezett. A küzdelmek rövid lefolyásával számoló hadvezetés mielőbbi békével számolt, az események azonban a kezdet kezdetétől nem várt forgatókönyvet követtek. A korai orosz mozgósítás, a szerbek harcos ellenállása és az addig győztesen előrenyomuló német hadsereg Párizs környéki megtorpanása a Nagy Háború „villámháborús” szakaszának végét jelentették. Az elhúzódó háború a férfiakat nélkülöző termelési szektor eredményeinek a visszaesésével járt, amit a hadifoglyok fokozott igénybevételével csak tompítani lehetett, tartósan megoldani nem.

A rendszer a korszak nőitől mindenekelőtt a háborús célok melletti kiállást, kitartást és állhatatosságot követelt meg, amit a propaganda eszközeivel is népszerűsítettek. A tipizált nőideál az elkötelezett „honleány” volt, aki nemcsak részt vállal a társadalmi gyűjtésekben, de személyes példamutatásával is erősíti a nemzeti összefogást. Ha tud, erőn felül adakozik háborús célokra, hadikölcsönt jegyez és a kórházban is kiveszi a részét a sebesültek ápolásából. Mindezekon túl élen jár a visszafogottság mezsgyéjén is: ruházati igényeit szűkebbre szabja és megelégszik a piac osztrák-, de különösen a magyar árucikkeivel, a konyhában pedig ahogy tud, takarékoskodik. Az 1915-től általánossá váló jegyrendszer, a közszükségleti cikkek terén jelentkező hiány és a magas árak a propaganda mellett is fokozott túlélési praktikák érvényesítésére és a meglévő alapanyagokra épülő kreativitásra szorították a nőket. Több, külön „háborúsételekre” specializálódott szakácskönyv is megjelent a korszakban, és nagy sikernek örvendtek az ekkor indított főzőtanfolyamok is. Takarékoságra és leleményességre hívta fel Alsószopori Ferencné is nőtársait, aki a korszak egyik elterjedt szakácskönyvében hangsúlyozta, hogy nem az igényekre, hanem a lehetőségekre kell tekintettel lenni. Ahogy a Dunántúli szakácskönyv szerkesztésében megjelent könyvecskéjében fogalmazott:

---

³ Lásd. SZOLECZKY–KREUTZER 2011. 17–27.

„Most nem az a kérdés, mit szeretünk, hanem mit lehet ennünk? Függeszük tehát fel a várva várt békeidőig kifejtett ingyenségünket, és érjük be addig kevésbé finom, de minél táplálóbb és egyszerű élelemmel. Ez a legkisebb áldozat, amit drága Hazánkért hozhatunk.”⁴

A nők fokozottabb társadalmi szerepvállalásában jelentkező elvárás jótékonyan hatott az addig jobbára elkülönülten élő arisztokrácia életvitelére is. Az „úri osztály” hölgytagjai ekkor kezdenek el tömegesen jótékonykodni, vagy „vonulnak be” maguk is – többnyire képesítés híján – valamely kórház, vagy sebesültgondozó önkéntes ápolónői közé. Aki ugyanis sebesültgondozásban segédkezett, a propaganda által sulykolt szólamokkal szemben hamar szembesült a háború „igazi arcával”. Ez történt a háborúban Eszterházy Pál gróf feleségével, Andrassy Ilona grófnővel is, akinek pár éve kiadott szuggesztív beszámolójából megismerhetjük a kórházi szolgálata alatt szerzett – bizonyára általános – tapasztalatait is. Az állkapcson lőtt nyöszörgő haldoklók, a kámforinjekcióra váró gránátszilánkos tüdejű jajveszékelők, a lefagyott végtagú kínlódók vagy vízért, meleg ételért könyörgő tífuszos bakák között szerzett tapasztalatainak hatására a fiatal feleség elég korán hangot ad háborúellenes érzelmeinek. A szenvedésekkel, vagy a halállal való közvetlen találkozás „élménye” sokak szemléletét változtatta meg alapvetően, és ezeknek hatására ábrándultak ki fokozatosan a világháborúból. Az ápolónők erőfeszítéseinek köszönhetően az önkéntes szolgálat nagy presztízssre tett szert, az ilyen munkát vállaló nők ellátást, utazási kedvezményeket és fizetést is kaptak.

A Monarchia már a háború első hónapjaiban súlyos – tulajdonképpen a háború végéig sem pótolható – veszteségeket szenvedett. Azok a családok, akik hozzátartozójukat veszítették el a fronton rendkívül nehéz helyzetbe kerültek, így hamarosan az ily módon ellehehetetlenült „hadiözvegyek” és „hadiárvak” – valamint a hadirokkantak – megsegítése vált a jótékonyági akciók új célpontjává. Az ilyen családok támogatása-, és a háborús célokra gyűjtött pénzadományok mellett természetesen kiemelt figyelmet fordítottak a frontokon harcoló bakák szükségleteiben jelentkező hiányok pótlására,

---

⁴ ALSÓSZOPORI 1916.

és gyűjtöttek ruhát, tartós élelmiszert, cigarettát, újságokat és könyveket is.

A hadvezetés iparkodott, hogy a frontszolgálatra a legfiatalabb és még nem családos katonákat hívja be, az emberanyagban jelentkező hiány miatt ugyanakkor ezt sokáig nem volt tartható, így idővel sor került a meglett férfigeneráció tagjainak mozgósítására is. A szeretett hitvestől fájdalmas búcsút vett, a vasúti peronokon hosszan ölelkező, síró nők számára sokszor a családfővel a bevonulás előtti napokban készített fotográfia vált utolsó emlékké. Különösen a vidéki lakosság körében volt érzékelhető, hogy a nacionalizmusba hajló hazafias szólamok és a katonazenekarokkal „erősített” lelkesedés ellenére a háború kezdettől fogva inkább keserűséget váltott ki, és faluhelyen nem volt jellemző a városokban – különösen a fővárosban – sokszor megörökített euforikus hangulat. A bizonytalan jövő és következő találka megjósolhatatlan időpontja miatt került sor arra a bizarr esküvőre is – ahogy a szenzációszámba menő eseményt egy újságcikk megörökítette –, amikor a fiatal pár éjfélkor, a nagyváradi állomáson esküdött a peronon hűséget egymásnak az „odarendelt” anyakönyvvezető és a bámész utazóközönség színe előtt, még mielőtt a fiatalembert újra a harctérre vezényelték.⁵

Az egyes frontszakaszokról érkező sebesültszállító szerelvényeket sokan várták, ekkor derült ki ugyanis, hogy ha sebesülten is, de legalább élve hazakerül-e a családfő. Az elválás utáni kapcsolattartás ugyanis többnyire esetleges volt. A frontmozgások, a szállítási körülményekben jelentkező nehézségek miatt a levelek sokszor késtek, vagy azokat – tartalmuk miatt – a szigorú katonai cenzúra nem engedte továbbítani. Így előfordult, hogy néha hetekig, hónapokig kellett várni egy válaszra, amelynek aktualitása a kézbesítéskor már nemegyszer teljesen elavult. Az idegörlő várakozás és a szeretett férj, vagy feleség állapotáért való aggodás komoly megpróbáltatásokat jelentett mindkét félnek.

„Egyelőre a nők voltak a háború kétségtelen áldozatai, azok, akik itt maradtak, és szakadatlanul reszkettek – nem magukért, hanem szeretteikért. Ők nem vághatták magukat hősi pózba, nem narkotizálhatták magukat a harctéri romantika és hősiesség hazug mérgével. Némán, tehetetlenül, vérző szívvel vártak.”

---

⁵ Esküvő a vasúti perronon. *Arad* 1916. augusztus 7.

– olvashatjuk Károlyi Mihályné visszaemlékezésében.⁶

A háborúról és a fronteseményekről szóló hírek mindvégig dominálták a hátorszáiban megjelenő lapokat. A valóságos háborús pszichózis hatására egy-egy vereséget a tényleges csatahelytől való távolság ellenére igazi tragédiának élték meg az otthonmaradtak. A galíciai Przemysl elestéről a kor ünnepezt színésznője, Fedák Sári, a haditudósítóként dolgozó Molnár Ferencnek írt levelében így emlékezett meg:

„Ferikém, példátlan fáradt vagyok és ideges, de olyan ideges hogyszeretnék futni a fenébe. – Przemysl tönkre tett. Ugy járnak az emberek mint az örültek, sírnak az utcán, az asszonyok meg ájuldoznak. Leirhatatlan ez a lehangoltság. Nekem még könnyű mert te megmagyaráztad, hogy hogy van, és én nem fogom fel olyan tragikusán és én is majd elestem mikor meghallottam. Alig birtunk játszani. Iszonyu pocsék mesterség ilyenkor a színészet.”⁷

Egy-egy jelentősebb hadmozdulat várható kimenetele, az esélylatolgatások gyakori témái voltak a közösségi összejöveteleknek, az ekkor is virágzó kávéházakban pedig sokszor önjelölt „szakértők” – a csípős pesti nyelvben megőrzött „kávéházi konrádok” – okoskodtak a tényleges harci eseményektől biztonságos távolságban, kényelmes törzsasztaluk megnyugtató „fedezéke” mögül. A társadalmi érdeklődést szolgálták és a lakosság kitartására buzdítottak az úgynevezett hadikiállítások, vagy amikor az ellenségtől szerzett nehézfegyverzetet – többnyire ágyúkat – tettek a városok forgalmas helyein közszemlére. Az 1915 nyarán megnyitott „pasaréti lövészárók” pedig a háborút közelebb hozva a lövészárók-élményt tette némiképp átélhetővé az odalátogató „turistahadnak”.

A nők erejére hagyományosan támaszkodó paraszti társadalom mellett nők már a háború előtt is dolgoztak a városokban. Ki cselédnek szegődött el, ki gyerekeket tanított, gyárban dolgozott vagy telefonoskisasszonyként keresett. Mivel a stratégiai szempontból kulcsfontos-

---

⁶ KÁROLYI 1985. 153.

⁷ Fedák Sári levele Molnár Ferencnek (1915. március 22.) PETŐFI IRODALMI MŰZEUM, Kézirattár V 4782/1/11/5.

ságú üzemek hadigazdaságra való átállítása és a termelési kapacitás fenntartására tett fokozott erőfeszítések ellenére a gazdaság teljesítménye csökkent, a háború kezdetétől nagymértékben vették igénybe a nők erejét is, akiket korábban kizárólag férfiak által űzött munkakörökben is foglalkoztattak. A kényszer hatására a fővárosi utcaképből ekkor tűnnek fel a – többnyire felemásan fogadott – női utcaseprők, villamos-kalauzok, kéményseprők, tűzoltók vagy postások. A korábban nem sokra tartott cselédek a háborús körülmények miatt a jobban fizetett állásokba igyekeztek, a „háborús nagyságák szekatúráját” elviselő cselédlányok számában jelentkező hiány miatt az ázsiojuk jelentősen nőtt. Külön újságcikkek emlékeznek meg egyes „pályák” nők előtti megnyitásáról, így például amikor a hadügyminiszter rendeletben engedélyezte a katonai irodák számára, hogy „megfelelő napi díj mellett” nőket – ha lehet hadiövezgyeket és árvákat – alkalmazzanak.⁸ De olvashatunk az ekkor még szenzációnak számító eseményről, a Bihar vármegyei Kisháza körjegyzői állásának betöltéséről is, a megüresedett posztra ugyanis a „modern gondolkodású” főszolgabíró az egyedüli jelentkezőt, egy nőt nevezett ki.⁹

A háború alatt a legnehezebb helyzetbe a férfierő nélkül maradt falusi gazdaságok asszonyai jutottak, akik az állatok gondozásán túl a legkemény mezőgazdasági munkát, az aratást is sokszor egyedül, vagy legfeljebb gyermekeikre támaszkodva végezték. Aligha vitatható tehát, hogy a

„nő háborús szerepe – ahogy ezt Szász-Schwarz Gusztáv egyetemi tanár 1914. decemberi beszédében olvashatjuk – nem merül ki a rettegésben. A nő kiveszi részét a háború munkájából is, a nő a háború munkájának is hőse. Nem tudom, nemzetgazdaszaink és statisztikusaink összegyűjtöttek-e már valamit abból az anyagból, amit a háború eddigi története abban a tekintetben nyújtott, mily mértékben és mily formában pótolta a női munka azt a hiányt, amely a férfiak harcavonulása által előállott? Mi a nagyvárosban legfőlebb a konduktorasszonyt látjuk, ki a bevonult férje tisztét ideiglenesen átvette. De ez csak magában jelentéktelen szimbólum. Valóságban sok millió férfikézből sok millió női kéz vette át Európaszerte a mezőn a kapát-kaszát, a gyárakban az ipari szerszámot a hivatalokban és

---

⁸ Női munkaerők a katonai irodákban. Szegedi Híradó 1915. szeptember 16.

⁹ Az első női segédjegyző. Kolozsvári Hírlap 1915. augusztus 16.

intézetekben az írótlalt. Soha, a mióta organizált társadalom van, annyi női munka nem folyt a gazdaság minden terén.”¹⁰

A háború következtében egyre több nő érettségizett le, az érettségizett lányok száma meg két és félszereződött. Megnőtt a pedagógusok körében és a korábban csak szórványosan látogatott egyetemeken is a nők aránya. Az „elnőiesedés” jeleit mutatja, hogy a Budapesti Tudományegyetem hallgatóinak az 1917–1918-as tanévben már több, mint 40%-át adták, a bölcsészettudományi karon pedig a nők aránya meghaladta az összes hallgató felét.¹¹

Gyakori témája az ekkor született memoároknak az afölötti búsungás, hogy az elhúzódó háború kikezdte az ország erkölcsi rendjét is. Az egymástól hónapokra – a hadifoglyok esetében akár öt-hat évre – elszakított párok sokszor valóban nehezen viselték a másik nem „távolságát” és engedtek – ki így-ki úgy – az önjelölt kérők udvarlásának. A mindennapos halállal szembesülve a bakák közt gyakran dívott a *carpe diem* életérzés és igyekeztek a háború poklának szüneteit féktelen szórakozással és mámorral eltölteni. Amíg a tisztátalannak tartott „muszka” nőket többnyire elkerülték, a kapható olaszokkal gyakran enyelegtek. Amíg a hadvezetés a katonákat gyakran „tizedelő” nemi betegségek visszaszorítása érdekében külön bordélyhálózatot működtetett, otthon nemegyszer a gazdaságban dolgoztatott hadifogoly, a felmentett falubeli, vagy a hatalmával visszaélő „gazda” alakított ki viszonyt az „elárvult” feleséggel. Az ezekből a kapcsolatokból született gyerekeket hívta a korabeli köznyelv „hadigyerekeknek”. Egy ilyen esetről számol be olasz hadifogságba esett férjének írt levelében egy feleség is, aki testi szolgálataiért cserébe ingyen takarmányt kapott a jószágának, de emiatt „van egy kis leány a gazdátul”.¹² A női erkölcsök lazulását mutatja a prostitúció elterjedése is. Sok fiatal nő vállalkozott arra, hogy szűkös fizetését néhány hétre prostitúcióból származó bevételekkel egészítse ki. Amíg a katonák időnként a frontokon kerestek nőtársaságot maguknak, addig a feleségek között is előfordult, hogy többen beleuntak a férjük utáni –

---

¹⁰ SZÁSZY-SCHWARZ Gusztáv egyetemi tanárnak 1914. december 26-án tartott beszéde: *A háború és a nők*. Budapest, Pallas Irodalmi és Nyomdai Részvénytársaság, 1916. 7–8.

¹¹ BIHARI 2014. 399.

¹² HANÁK 1988.

hasztalannak tűnő – vágyakozásba és engedtek az otthonmaradt férfiak, vagy a földjükön dolgoztatott hadifogoly udvarlásának. Azokat, akik apjukat veszítették a fronton, a köznyelv hadiárvának, azokat pedig, akik apjuk távollétében folytatott törvénytelen viszonyból születtek, „hadigyereknek” nevezte. Ha a férj túlélte a küzdelmeket, és hazatért, dönthetett, hogy elfogadja-e az új gyerekeket és megbocsát hűtlen arájának, vagy inkább elhagyja feleségét. Krúdy Gyula a fővárosi nőkről 1917-ben írta a következő, cseppet sem hízelgő sorokat:

„Szeretik önmagukat hírbe hozni. Leülnek a szalonban és szemérmetlenül panaszkodnak udvarlói csalfaságáról. Egymást rontják, biztatják, eltökélik. A rossz példa oly ragadós! Szinte fehér holló a tisztességes asszony a városban! [...] azok akik a premiereken, éttermekben, cukrászdákban henteregnek, oly elvetemedettek, hogy nincsen olyan férfi a városban, aki megmentené őket a máglyától, ha még fennállna ez a derék szokás. Pedig a kócsagtollas büszkék, a semmitmondó arcú uszályosak, gőgös delnők és finnyás előkelősdiék, az áltisztességesek, a sopánkodók, az unatkozók és mindent fitymálók: ruha nélkül olyanok, hogy az egész női nemből kiábrándulnak a férfiak. Hogy még van kedvük Pesten a férfiaknak cserélgetni a barátnőiket, a szívhölgyeiket, a titkos ismeretségeiket! Hisz majdnem mindegyik divathölgy keresztülmegy valamennyi férfi kezén [...]”¹³

A háború legnagyobb kárvallojtjai azok a nők voltak, akiknek valamelyik hozzátartozója elesett a fronton, és az öldöklés végére tulajdonképpen alig akadt valaki, aki ne lett volna ilyen. Őket természetesen aligha kárpótolta valamely kitüntetés, vagy önkéntes munkájukért kapott díszérem. „Az otthon hősnőinek” – ahogy a volt miniszterelnök, Tisza István 1917 karácsonyán elismerően fogalmazott – háborús erőfeszítései ugyanakkor nem múltak el nyomtalanul: a szigorú alá-fölé rendeltségi viszonyok és a merev társadalmi struktúrák a háború következtében oldódtak. Azáltal, hogy a gyengébb nem képviselői ennyi erőről tettek tanúbizonyságot, a világháború nemcsak katalizátora volt a nőmozgalmak és az általános választójogi küzdelmek felerősödésének, de a közgondolkodás megváltoztatásával

---

¹³ KRÚDY Gyula: *Őszi utazások a vörös postakocsin.*

http://mek.oszk.hu/04800/04828/html/krudy_vorosposta0002.html

és a nők addigi jellegzetes szerepeinek „lebontásával” hozzájárult a modern nő „alakjának” megteremtéséhez is.

*

Az 1914–1918 közötti „Nagy Háború” soha nem tapasztalt mértékben vette igénybe a hátszág tűrőképességét. A frontokon harcoló katonák mellett új-, megváltozott társadalmi szerepbe kényszerítette nők millióit is. A férjük távollétében az otthoni gazdaságot ellátó és működtető parasztasszonyok, a fiuk halála miatt magukra maradt idős anyák, apjukat elvesztő árvák, vagy a családfőt gyászoló fiatal feleségek tragédiái mindennaposá váltak.

A megváltozott családszerkezet mellett az első világháború a társadalom foglalkozási szerkezetében is alapvető módosulásokat generált: ekkor tűnnek fel tömegesen nők a korábban jellemzően férfiak által űzött foglalkozásokban és válnak postáskisasszonnyá, kalauzzá, utcaseprővé vagy tűzoltóvá. A módosak közül, akik tehetik jótékonykodnak, mások vöröskeresztes ápolónőként igyekeznek enyhíteni a betegek és a sebesültek kínjain. Az úri középosztály nőtagjai is kénytelenek kivenni a részüket a háztartási feladatokból, mert a korábbi szolgálók munkába állása – főleg a gyártósorok mellé – a fővárosban igazi „cselédválságot” generált.

A világháború hatására megváltozott női foglalkoztatás új lendületet ad a feminista mozgalmaknak is és mind komolyabb súlyt ad a nők általános választójogát követelőknek. A háború ideje alatt megváltozik a nők aránya az oktatás különböző szintjein: az érettségizett nők aránya megnő, az egyetemi karokon pedig az arányuk megnégyszereződik, és eléri az összes hallgató 40%-át, a bölcsészkarokon pedig több mint a felét.

IRODALOM

ALSÓSZOPORI NAGY Ferencné

1916 *Háborúsételek*. Pallas Részvénytársaság, Budapest.

BIHARI Péter

2014 *1914. A nagy háború száz éve.* Kalligram, Budapest.

BRÜLL Miklós

1984 *A Magyar Vöröskereszt tevékenysége az első és a második világháború időszakában.* Magyar Vöröskereszt, Budapest.

HANÁK Péter

1988 *A Kert és a Műhely.* Gondolat Kiadó, Budapest.

KÁROLYI Mihályné

1985 *Együtt a forradalomban.* Európa Kiadó, Budapest.

SZOLECZKY Emese–KREUTZER Andrea

2011 *Az Augusztus Gyorssegély-alap tevékenységéről. Acta Musei Militaris In Hungaria. A Hadtörténeti Múzeum Értesítője 12. 17–27.*

BÖDÖK, GERGELY

"ON THE WORK FRONT" – THE CHANGING SOCIAL ROLE OF WOMEN IN HUNGARY IN THE GREAT WAR

The First World War has changed almost all aspects of the previous world, and this is true the situation and social position of women too. As a result of the war economy, besides the work of prisoners of war, women also appeared in formerly solely men's jobs. Their massive appearance is the most spectacular example of economic "mobilization". In Budapest the first female drivers, tram conductresses, lamplighters, waiters, firefighters, etc. already appeared in the period of the WWI.

Beyond that, the ticket system and the supplies also demanded a lot of ingenuity and survival practice from women. Separate war-cookbooks appeared for housewives, furthermore cooking courses started and more attention was paid to earlier marginalized vegetarian

movements. Women are well-versed in the under-war charity actions and were the leaders and operators of a various collecting initiatives both in the capital and in the countryside. The political system demanded from the woman, above all, the persuasion, persistence and perseverance of the goals of the war. The propaganda-promoted womanhood has become a committed 'home-girl' who not only plays a role in social gatherings, but if she can, beyond her possibilities, donates for war purposes, underwrite war-loan obligations and also takes part in the hospital for wounded. In addition, she is low-keyed: pipes down her clothing needs and satisfied with the Austrian, German, especially with Hungarian commodities of the clothing market, and in the kitchen, as far as she can, saves and shrinks. Of course, the social position of women fundamentally determined how they lived through the struggles: the lifestyle of the aristocracy's ladies was only slightly changed, the middle-class women have been basically suffered from the expensiveness and the rationing, while replacing their husbands women in the peasant farms made particularly hard physical work.

Following the fallen soldiers, the biggest perpetrators of the Great War were women definitely. At the end of the mass killing, there was hardly anyone who would not mourn a husband, father, brother, or boy. They could hardly be compensated with some awards for their war efforts, or with decorative medals for their volunteer work. The former Prime Minister, István Tisza in his speech at the Christmas of 1917, also acknowledged the war efforts of the country's women's, when he praised the exemplary attitude of the "heroines of the Home". Women's war efforts were not fruitless: the strict subordination and rigid social structures have been resolved – as a result of the war. By the fact that the members of the weaker sex have shown so much strength, the War has not only boosted and stimulated the Hungarian women's movements and the fights for general suffrages too, but it also shaped radically the public thinking. So the First World War also contributed to creation the Idea of a Modern Woman.